

Suomen demokratiaindikaattoreiden laajentaminen

(Muistio 23.8.2012/SB)

Suomalaisen demokratian tilaa ja kehitystä mittaavia indikaattoreita ryhdyttiin kokoamaan systemaattisesti Matti Vanhasen I hallituksen aikana oikeusministeriön koordinoimassa Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa. Suomen demokratiaindikaattorit –teokseen laadittiin tutkijavoimin ehdotus seurattavista aihealueista ja niihin soveltuvista mittareista (ks. Borg toim. 2006). Teoksesta ilmenevät indikaattoreiden yleiset tavoitteet ja höydyt perusteluineen.

Indikaattoreiden seuranta ja julkistaminen on tähän mennessä toteutettu osittain mutta ei kovinkaan kattavasti. Mittaristo kaipaa nyt sisällön arviointia ja laajentamista sekä joidenkin keskeisten seurantatietojen keruun tukitoimia. Tässä hahmoteltavan laajentamishankkeen lähtökohtana voidaan pitää sitä, että uudet tietosisällöt kerätään lähes kokonaan olemassa olevista tutkimusaineistoista ja muista jo saatavilla olevista tiedoista. Jos uusia tiedonkeruita toteutetaan, niiden on oltava suppeita ja ne on kyettävä järjestämään projektin omalla rahoituksella ilman merkittäviä lisäkustannuksia.

Monien keskeisten demokratiaindikaattoreiden seuranta on viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana vakiinnutettu kansallisten vaalitutkimusten yhteyteen. Demokratiaindikaattoreita on viimeksi päivitetty Suomen vaalitutkimusportaaliin vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen kootun kyselytutkimusaineiston tiedoilla (ks. tarkemmin www.vaalitutkimus.fi). Portaalin nykyinen indikaattorilista ilmenee liitteestä 1.

Demokratiaindikaattoreiden nykytilanne

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston luoma ja ylläpitämä vaalitutkimusportaali tarjoaa toimivan teknisen infrastruktuurin indikaattoreiden julkaisemiselle verkossa. Tämän lisäksi nyt esitettävässä hankkeessa indikaattoriseurannasta laaditaan laajahko kuvaus ja analyysi. Tähän mennessä koottujen indikaattoreiden nykytilanne on sisällön osalta karkeasti ottaen seuraava:

A) Seuraavien aiheiden seuranta on hyvässä tai ainakin riittävässä kunnossa (tietopohja on vakiintunut perustuen joko viralliseen tilastotuotantoon tai akateemisiin tutkimusaineistoihin):

-yleisiin vaaleihin osallistuminen/äänestysaktiivisuus: kaikki valitsijat, eri sukupuolet, alueittainen äänestysaktiivisuus

-eduskuntavaalien äänestyspäätösten ja -valintojen keskeiset piirteet

-kuinka valitsijat seuraavat eduskuntavaaleja ja vaalikampanjoita

-yleiset demokratian tilaa ja politiikan keskeisiä toimijoita koskevat asenteet valtakunnallisella tasolla: mielipiteet demokratian tilasta ja valtakunnanpolitiikan keskeisistä toimijoista (puolueet ja poliittiset instituutiot), poliittinen kiinnostus jne.

-yleisten vaalien ehdokkaiden sosiodemografista taustaa koskevat perustiedot

-eri sukupuolten osallistuminen vaaleihin ehdokkaina ja eri sukupuolten osuus poliittisissa luottamustehtävissä toimivista

B) Seuraavien, vuoden 2006 listaehdotukseen sisältyneistä indikaattoreista löytyy joitakin seurantatietoja olemassa olevista tutkimusaineistoista mutta tiedonkeruu ei ole riittävän vakiintunutta:

- puoluejäsenten määrä ja sosiodemografinen tausta
- ammattillinen järjestäytyminen ja jäsenyyksien yleisyys erityyppisissä yhdistyksissä
- kansalaisten arviot erilaisista yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavista ja niiden vaikuttavuudesta
- arviot omista vaikutusmahdollisuuksista eri kanavissa ja vaikuttamiskeinojen käyttöaktiivisuus (ns. sisäinen kansalaispätevyys ja esim. suora osallistuminen)
- politiikan ja yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen eri medioista
- sosiaalinen pääoma eri väestöryhmissä
- poliittinen tietämys (faktatiedot politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista)
- ns. poliittinen tuotostyytyväisyys (tyytyväisyys hallituksen toimintaan)

C) Lisäksi voidaan hahmotella useita aihealueita, joiden suuntaan demokratiaindikaattoreita saattaisi olla tarkoituksenmukaista laajentaa. Näistä muutamat sisältyivät jo tutkijoiden indikaattoriehdotukseen vuonna 2006.

Mahdollisia uusia aihealueita:

Kansalaisliikkeet

- esim. kansalaisliikkeet ja yhdistysohallistuminen (jäsenmäärät ja karkeasti mitattu jäsenaktiivisuus)
- keskeisten kansalaisliikkeiden vaikutustavat ja omat käsitykset vaikutusmahdollisuuksista (keskeisten liikkeiden ja yhdyshenkilöiden paikallistaminen, internet- tai sähköpostikysely)

Media (ml. sosiaalinen media)

- informoidun kansalaisen indikaattorit (ks. Suomen demokratiaindikaattorit, s. 339: mediapalvelujen saatavuus ja käyttö)
- yhteiskunnallinen osallistuminen ja vaikuttaminen Internetin ja sosiaalisen median kautta (kysely, löytyy osin olemassa olevista aineistoista)

Paikallinen vaikuttaminen

- kunnalliset kansanäänestykset (kunnat, aiheet ja äänestysprosentit, rekisteritieto)
- kuulemis- ja asukastilaisuuksiin osallistumisen yleisyys kunnissa paikallisen päätöksenteon tukena eri toimialoilla (karkea tieto esim. kyselyn pohjalta)
- muiden kuntavaikuttamisen tapojen yleisyys
- yleiset demokratian tilaa ja politiikan keskeisiä toimijoita koskevat asenteet paikallisella tasolla

Demokratia kouluissa ja oppilaitoksissa

- esim. seuraavissa teoksissa esitettyjen tulosten koonti ja tutkimusaineistojen jatkokäyttö
- Kinnunen, K. – Silinevica, I. 2010. Puoluejäsenyydestä nettiyhteisöihin. Tutkimus kansalaisuuteen kasvatuksesta kansanopistossa. Työväen Akatemia.
Puolustuslainsäädännön tutkimuskeskus. Nuorisobarometri 2010. Toim. Sami Myllyniemi.
Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. OKM,

Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki.
Suoninen, A. – Kupari, P. – Törmäkangas, K. 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen ensituloksia. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä

Suomalainen aikuisväestö kansainvälisessä vertailussa

- keskeisten demokratiaindikaattoreiden kansainvälistä vertailua (erityisesti Pohjoismaat ja/tai Eurooppalaiset maat)
- European Social Survey
- National Election Studies
- OECD-tilastot

Hankkeen toteutus

Indikaattoreita merkittävästi laajentava ja osittain päivittävä hanke tulisi toteuttaa vuoden 2013 puoliväliin mennessä siten, että ensimmäisiä tuloksia olisi mahdollista hyödyntää jo vuoden 2013 alussa. Näin hanketta voitaisiin täysipainoisesti hyödyntää demokratiaseurannan ja mahdollisten selonteokojen laadinnassa.

Hanketta rahoittaisi oikeusministeriö ja sen toteuttaisi indikaattoriseurannan jatkohankkeena Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Rahoittaja vastaisi hankkeen ohjausryhmän kokoamisesta siten, että siinä otettaisiin riittävästi huomioon eri ministeriöiden edustus.

Hankkeen tulokset raportoitaisiin usein eri tavoin. Ensimmäisiä tuloksia kokoava alustava tulosraportti valmistuisi tammikuun 2013 loppuun mennessä. Laajahko kirjallinen pääraportti suomalaisen demokratian tilasta ja kehityssuunnasta analyysineen olisi valmis viimeistään kesäkuussa 2013. Indikaattorit siirrettäisiin vaalitutkimusportaaliin tietokantaan niin ikään vuoden 2013 puoliväliin mennessä. Hankkeen johtajana toimisi tietoarkiston johtaja Sami Borg, joka vastaisi erityisesti kansainvälisten vertailujen data-analyyseistä ja kirjoittaisi pääraportin keväällä 2013 projektirahoituksella toimien 1,5 kuukautta vapautettuna muista tehtävistä.

Indikaattoriaikasarjojen tuottaminen on varsin työintensiivistä siitäkin huolimatta, että uudet indikaattorit tai päivitettävät tiedot perustuisivat jo kerättyihin tutkimusaineistoihin. Näiden tietojen kokoamisen ja analysoinnin lisäksi hanke kartoittaa mahdollisuuksia koota pienimuotoisesti perustietoja esimerkiksi kansalaisliikkeiltä. Mikäli uusi tiedonkeruu on toteutettavissa riittävän tehokkaasti ja aikataulussa, se toteutetaan projektivaroilla ilman erilliskustannuksia.

Hankkeen pääraportin tuottamisen ohella merkittävän työmäärä aiheutuu tutkimusaineistojen hankkimisesta, muokkaamisesta käyttökuntoon, tietojen analysoinnista ja tulosten koostamisesta seurantataulukoiksi ja –kuvioiksi. Pieni osa indikaattoritiedosta voidaan koota tutkimusjulkaisuista mutta pääsääntöisesti tiedot on tuotettava alkuperäisistä data-aineistoista. Tämä lisää tietojen vertailukelpoisuutta ja muuta luotettavuutta mutta kasvattaa työmäärää.

Eri tahoilta hankittavien tutkimusaineistojen määräksi voidaan tässä vaiheessa arvioida 30-50 kpl. Näistä monet joudutaan hankkimaan käyttöön muualta kuin

tietoarkistosta -- eli suoraan aineistojen teettäjiltä ja/tai kokoajilta. Tutkimusaineistotyön ja tulosten koostamistyön lisäksi hankkeessa työskentelevän tutkijan työnkuvaan kuuluvat yhteydenotot puolueisiin ja kansalaisliikkeisiin tietojen saamiseksi. Jos kansalaisliikkeitä koskeva tiedonkeruu arvioidaan mahdolliseksi, tiedot koottaneen verkkokyselynä. Verkkokyselyn toteuttaminen ja indikaattoreiden siirto verkkoon vaatii noin kuukauden työpanoksen kokoneelta www-suunnittelijalta.

Kustannukset

Tietoarkisto on Tampereen yliopiston erillisyksikkö ja yliopiston projektirahoituksessa noudatetaan kokonaiskustannusmallia. Sen mukaan projektissa työskentelevän henkilöstön henkilösivukustannuskerroin on 53% ja projektin yleiskustannuskerroin 80%. Yleiskustannukset sisältävät kaikki muut kustannukset mm. tiloineen ja fasiliteetteineen, ja ne lasketaan henkilökustannusten kokonaisuudesta eli palkkakustannuksista sivukuluineen. Tässä projektissa yleiskustannukset sisältävät myös mahdolliset uusien tietoaineistojen keruukustannukset.

Tällä laskentamallilla nyt esitettävän hankkeen kustannukset ovat seuraavat:

tutkimusjohtaja 1,5 kk x 6047 x 1,53	13880
tutkija 2 kk x 3000 x 1,53	9180
www-suunnittelija 1 kk x 2500 x 1,53	3830
Välisumma	26890
Yleiskustannus 80 %	21500
YHT	48390

Liite 1. Vaalitutkimusportaalin sisältämät demokratiaindikaattorit 22.8.2012
(viimeisin seurantavuosi)

- Äänestysaktiivisuus
  - Äänestysprosentit eduskuntavaaleissa 1945- (2011)
  - Äänestysprosentit ikäryhmittäin eduskuntavaaleissa 1987 ja 1999 (1999)
  - Naisten ja miesten äänestysaktiivisuus kunnallisvaaleissa 1950- (2008)
- Kiinnittyminen puolueisiin
  - Puolueiden jäsenmäärien kehitys (2011)
  - Katsotteko olevanne lähellä jotakin puoluetta? (2011)
  - Äänestäjien sijoittuminen oikeisto-vasemmisto-ulottuvuudelle (2011)
- Äänestysvalinnat ja kannatusmuutokset
  - Äänestäjien tekemät valinnat (ek-vaalikann. ns. kokonaismuutos, 2011)
  - Hallitus- ja oppositiopuolueiden kannatusmuutokset eduskuntavaaleissa 1966- (2011)
  - Puolueen ja ehdokkaan suhteellinen merkitys eduskuntavaalien äänestyspäätöksessä 1983- (2011)
- Poliittiset asenteet
  - Kansalaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan 1966- (2011)
  - Demokratian arvostus Suomessa 1996- (2011)
  - Käsitykset demokratian toimivuudesta (2011)
  - Luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin (2009)
  - "Mikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioita", 1984- (2011)
  - "Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista", 1984- (2011)
  - "Nyky-Suomessa kansalaisten mielipiteet välittyvät päätöksentekijöille paljon paremmin kansalaisliikkeiden kautta kuin puolueiden kautta" (2009)
  - Kansalaisten luottamus eduskuntaan (2009)
- Ehdokkaat, luottamushenkilöt ja tasa-arvo
  - Naisten ja miesten osuus eduskuntavaaliehdokkaista (2011)
  - Ehdokkaat kunnallisvaaleissa 1953- sukupuolen mukaan (2008)
  - Naisehdokkaiden määrä presidentinvaaleissa 1962- (2012)
  - Suomalaisnaiset Euroopan parlamentin vaaleissa 1996- (2009)
  - Naiset eduskuntaryhmien puheenjohtajina 1998- (2011)
  - Naisten osuus eduskunnan valiokunnissa 1998- (2009)
- Suora osallistuminen
  - Kansalaisosallistuminen Suomessa 2011 (2011)
  - Suomi kansainvälisessä vertailussa: yhteydenotot poliitikkoihin (2003)
  - Suomalaisten osallistuminen laillisiin mielenosoituksiin (2003)
  - Kuntalaiset eri vaikuttamiskeinojen käyttäjinä 1996, 2000 ja 2004 (2004)
- Järjestösosallistuminen
  - Yhdistykset toimialoittain 1990-luvulla (1999)
  - Jäsenliityntä eri toimialojen yhdistyksiin vuonna 2004 (2004)
  - Suomalaisten järjestösosallistuminen verrattuna kolmeen Pohjoismaahan 2002 (2002)
- Media ja demokratia
  - Viestintän tavoitavuus 2002 ja 2004 (2004)
  - Viestinnän seuraamiseen käytetty kokonaisaika ja politiikan seuraamiseen käytetty aika, 2006 (2006)
  - Eduskuntavaalien seuraaminen eri tiedotusvälineistä ikäryhmittäin (2011)

